

วารสารวิชาการแสงอีสานปีที่ 21 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2567

ธรรมาสันล้านนา: อัตลักษณ์ ภูมิปัญญา และสุนทรียศาสตร์มรดกวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา

The Lanna Pulpit: Identity, Wisdom, and Buddhist Cultural Heritage Aesthetics

พระครูโกวิทธรรมวาที¹, จันทรรักษ์ ตาปูลิง², พระมหาอินทร์วงศ์ อัสสรภาณี³ ไพรินทร์ ณ วันนา⁴,

อาเดช อุปนันท⁵, พระอธิวัฒน์ รตนวณโณ⁶

Phrakhrukowitattawatee ¹, Chantarath Tapuling ², Phramaha Intawong Issaraphanee ³

Phairin Na Wanna ⁴, Ardech Upanan ⁵, Phra Athiwat Ratanavanno ⁶

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Lamphun Buddhist College

Author for Correspondence: Email: udorn.sang@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสำรวจ วิเคราะห์ประวัติความเป็นมาและอัตลักษณ์ของธรรมาสันล้านนา 2) เพื่อวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏในภูมิปัญญาการสร้างสรรคธรรมาสันล้านนา และ 3) เพื่อพัฒนากระบวนการเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาสร้างสรรคธรรมาสันล้านนา งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ในพื้นที่วัด 2 แห่ง ได้แก่ วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน และวัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง โดยใช้การศึกษาข้อมูลเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 รูป/คน และการสนทนากลุ่มย่อยกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 รูป/คน การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาด้วยการพรรณนาบรรยาย

ผลการวิจัยพบว่า 1) ธรรมาสันล้านนามีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 23 - 25 โดยสอดคล้องกับปรัชญาและคติธรรมทางพระพุทธศาสนา มีโครงสร้างแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ฐาน เรือนเทศน์ และหลังคา แต่ละส่วนแฝงความหมายเชิงศาสนา เช่น การแกะสลักลวดลายดอกบัวซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการพ้นจากกิเลส และลวดลายนาครที่สื่อถึงการปฏิบัติอุโบสถศีลอย่างเคร่งครัด ธรรมาสันบางหลังยังมีลวดลายเทวดาที่สื่อถึงการบูชาพระธรรมของเทวดา ซึ่งจัดเป็นอามิสบูชา สะท้อนความเชื่อของชาวล้านนาในเรื่องการสร้างบุญกุศล 2) สุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏในธรรมาสันล้านนา มีความโดดเด่นด้านการออกแบบและตกแต่ง โดยลวดลายต่าง ๆ ลายดอกบัวที่สื่อถึงการตรัสรู้ ลายเถาวัลย์ที่แสดงถึงการเติบโต และลายเมฆที่สื่อถึงการหลุดพ้นจากความทุกข์ เป็นลวดลายที่ถูกออกแบบมาอย่างประณีตเพื่อสะท้อนคติธรรมที่ลึกซึ้ง นอกจากนี้ การจัดวางและออกแบบธรรมาสันยังถูกออกแบบมาเพื่อส่งเสริมบรรยากาศในการปฏิบัติธรรมและการศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ลวดลายและสัญลักษณ์ที่ใช้ในการตกแต่งธรรมาสันช่วยส่งเสริมบรรยากาศแห่งการปฏิบัติธรรมอย่างสมบูรณ์ และ 3) การพัฒนากระบวนการเผยแพร่และถ่ายทอดภูมิปัญญาการสร้างธรรมาสันล้านนา มุ่งเน้นการอนุรักษ์ศิลปกรรมผ่านการฝึกอบรม การจัดกิจกรรม และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

วารสารวิชาการแสงอีสานปีที่ 21 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2567
เพื่อเผยแพร่ความรู้ไปยังสังคมในวงกว้าง นิทรรศการและการแสดงศิลปกรรมมีบทบาทสำคัญในการสร้างความ
สนใจและกระตุ้นการอนุรักษ์ศิลปกรรมล้านนาในยุคปัจจุบัน

คำสำคัญ: ธรรมาสันล้านนา; ภูมิปัญญา; สุนทรียศาสตร์

Received: 03/10/2567, **Revised:** 19/10/2567, **Accepted:** 20/10/2567

Abstract

This research aims to: 1) explore and analyze the history and identity of the Lanna pulpit, 2) examine the aesthetics reflected in the wisdom and craftsmanship of Lanna pulpit creation, and 3) develop methods for disseminating and transmitting knowledge of Lanna pulpit craftsmanship. This qualitative study was conducted in two significant temples: Wat Phra That Hariphunchai Woramahaviharn, Mueang District, Lamphun Province, and Wat Phra That Lampang Luang Woramahaviharn, Ko Kha District, Lampang Province. The research employed documentary review, in-depth interviews with 20 key informants, and focus group discussions with 6 experts. The data were analyzed using content analysis with descriptive interpretation.

The results revealed that: 1) The Lanna pulpit, or preaching platform, features architectural styles developed between the 17th and 19th centuries, aligned with Buddhist philosophy and teachings. The structure is divided into three main parts: the base, the preaching hall, and the roof. Each part carries religious significance, such as the lotus carvings symbolizing liberation from defilements and the Naga patterns representing the strict observance of monastic precepts. Some Dhammasats also feature carvings of celestial beings, symbolizing the deities' homage to the Dharma, which is considered a form of material worship, reflecting the Lanna people's belief in merit-making. The aesthetics of the Lanna pulpit are notable for their intricate design and decoration. The lotus motifs symbolize enlightenment, the vine patterns represent growth, and the cloud motifs signify liberation from suffering. These designs are meticulously crafted to reflect deep spiritual meanings. Moreover, the placement and design of the Dhammasat are intended to enhance the atmosphere for Dharma practice and the study of the Buddha's teachings. The patterns and symbols used in its decoration help create a complete and conducive environment for spiritual practice. The development of processes for promoting and preserving the knowledge of Lanna pulpit construction emphasizes conservation through training, organizing activities, and employing digital technology to disseminate this knowledge to a broader audience.

วารสารวิชาการแสงอีสานปีที่ 21 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2567

Exhibitions and art displays play an essential role in generating interest and encouraging the preservation of Lanna artistic heritage in modern times.

Keywords: Lanna Pulpit; Wisdom; Aesthetics

1. บทนำ

ศิลปทางวัตถุเป็นสมบัติที่ทรงคุณค่า ควรแก่การอนุรักษ์อย่างยิ่ง และเป็นความรับผิดชอบของทุกคน ในการดูแลรักษา ไม่เพียงแค่นักงานหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง องค์การที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมควรมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปะ ทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติ เพื่อให้เกิด ความเข้าใจในขั้นตอนการอนุรักษ์ที่ถูกต้อง และเพื่อให้ผู้ดูแลวัด ผู้นำชุมชน และประชาชนตระหนักถึงคุณค่า ของศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ นอกจากนี้ การจัดทำชุดความรู้ทางวิชาการและแนวทางการอนุรักษ์ที่ถูกต้องตาม หลักการจะช่วยลดการทำลายศิลปกรรมที่ทรงคุณค่า และสามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้สนใจ รวมถึง ปลุกฝังเยาวชนให้เห็นคุณค่าของศิลปกรรมที่เป็นอัตลักษณ์และบ่งบอกถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่ควรสืบทอด ต่อไป (กาญจนา ชลศิริ และวัชร กว้างไชย์, 2561: 140)

ธรรมาสันล้านนาเป็นหนึ่งในศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในดินแดนล้านนา แสดงถึงความเชื่อและปรัชญาทางพระพุทธศาสนา โดยมีเอกลักษณ์เฉพาะด้านสถาปัตยกรรมและการตกแต่งที่ สะท้อนถึงภูมิปัญญาและศรัทธาของชาวล้านนา ซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์และศึกษาอย่างละเอียด (สุรัสวดี อ่อง สกกุล และรัสวดี อ่องสกกุล, 2549: 259) รูปแบบของธรรมาสันล้านนาได้พัฒนาตามยุคสมัยและได้รับอิทธิพล จากศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เข้ามาในดินแดนล้านนา ทำให้เกิดความหลากหลายในโครงสร้างและ สุนทรียศาสตร์ โดยเฉพาะการออกแบบที่ซับซ้อนและการใช้สัญลักษณ์ที่สะท้อนความหมายเชิงศาสนาอย่าง ลึกซึ้ง

ธรรมาสันล้านนาเป็นที่นั่งแสดงธรรมของพระภิกษุสงฆ์ ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการเทศนาสั่งสอนแก่ชาว พุทธ โดยมีการออกแบบที่มีความสวยงามและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของล้านนา ธรรมาสันประกอบด้วย โครงสร้าง 3 ส่วน ได้แก่ ฐาน เรือนเทศน์ และหลังคา ซึ่งแต่ละส่วนมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่แฝงไปด้วย หลักธรรมและปรัชญาทางพระพุทธศาสนา การสร้างธรรมาสันล้านนามักมีการตกแต่งด้วยลวดลายศิลปะต่าง ๆ เช่น ลายดอกบัว ลายเถาวัลย์ และลายเมฆ ซึ่งเป็นลวดลายที่สื่อถึงความงามและสัญลักษณ์ทาง พระพุทธศาสนา (พระมหาจรัญ ยาวินัน, 2549: 43-46) นอกจากนี้ ยังเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงศรัทธา และความตั้งใจในการสร้างบุญกุศลของชาวล้านนาอีกด้วย

นอกจากนั้น ธรรมาสันล้านนาเป็นผลผลิตของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะท้อนถึงความคิด ความเชื่อ และ วัฒนธรรมของชาวล้านนา โดยรูปแบบของธรรมาสันแต่ละแห่งอาจมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามสกุลช่างและ ยุคสมัย สถาปัตยกรรมของธรรมาสันล้านนามีความเป็นเอกลักษณ์ โดยเน้นความสวยงามและความประณีตใน

วารสารวิชาการแสงอีสานปีที่ 21 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2567

การตกแต่ง อาทิ การแกะสลักไม้ การลงรักปิดทอง และการประดับกระจก ซึ่งเป็นการสื่อถึงสุนทรียศาสตร์ที่สูงส่งและความสำคัญทางศาสนา (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, 2547: 109) ธรรมาสันล้านนาเป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงความเป็นล้านนาอย่างชัดเจน ทั้งนี้ การออกแบบและการสร้างธรรมาสันของช่างล้านนามีการสืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้ธรรมาสันล้านนาเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงการสืบทอดและการรักษาวัฒนธรรมที่มีมาอย่างยาวนาน สำหรับ ในภาคเหนือ จะมีรูปแบบที่แตกต่างกัน ซึ่งถือเป็นอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาของนักปราชญ์ในการสร้างสรรค์พุทธศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาโดยแฝงด้วยความหมายทั้งมิติทางรูปธรรมและนามธรรม แต่สำหรับมูลเหตุของการสร้างธรรมาสันของชาวล้านนา เกิดจากความต้องการถวายเป็นทานปรารภนาในบุญกุศล โดยจะได้รับผลกุศลกรรมจากการสร้างและถวายธรรมาสัน เพื่ออุทิศให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว และทำบุญตามความศรัทธาความเชื่อเกี่ยวกับปีเกิด (ทรงพันธ์ วรรณมาศ, 2546: 89-91)

ทั้งนี้ธรรมาสันล้านนามีหลากหลายรูปแบบ โดยสามารถแบ่งออกเป็น 5 ประเภทหลัก ๆ ได้แก่ ธรรมาสันทรงปราสาท ธรรมาสันฐานสูงไม่มียอด ธรรมาสันทรงปราสาทหลังกลาย ธรรมาสันพม่า และธรรมาสันสมัยใหม่ (พระพิรุณภาพป์ ธารพนาลี และคณะ, 2563: 49-59) แต่ละประเภทมีลักษณะโครงสร้างและการตกแต่งที่แตกต่างกันไป ซึ่งสะท้อนถึงความเชื่อและวัฒนธรรมของชาวล้านนาในแต่ละยุคสมัย อาทิ ธรรมาสันทรงปราสาทมีโครงสร้างสูง ยอดแหลม และมีหลังคาซ้อนกันหลายชั้นคล้ายปราสาท ซึ่งเป็นรูปแบบที่พบมากที่สุดที่ดินแดนล้านนา ธรรมาสันฐานสูงไม่มียอดเป็นธรรมาสันทรงเตี้ย ส่วนบนตัดไม่มีหลังคา นิยมสร้างในวัดของชาวไทยเชื้อ ธรรมาสันทรงปราสาทหลังกลายเป็นธรรมาสันที่มีโครงสร้างทรงสี่เหลี่ยม มีหลังคาแบบตัดคล้ายปราสาทใส่ศพ ส่วนธรรมาสันพม่ามีลักษณะเป็นธรรมาสันที่ตกแต่งด้วยกระจกและมีลวดลายที่ละเอียดอ่อน ซึ่งสร้างโดยช่างชาวพม่า สุดท้าย ธรรมาสันสมัยใหม่มีการออกแบบที่เรียบง่าย ใช้ไม้เป็นหลัก และเคลื่อนย้ายได้ง่ายกว่าธรรมาสันโบราณ

อย่างไรก็ตามธรรมาสันล้านนาไม่เพียงแต่เป็นสถาปัตยกรรมที่งดงามเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงสุนทรียศาสตร์ในด้านต่าง ๆ ของศิลปกรรมล้านนา ลวดลายศิลปะที่ปรากฏในธรรมาสันล้านนา เช่น ลายดอกบัว ลายเถาวัลย์ และลายเมฆ ล้วนเป็นลวดลายที่สื่อถึงความงามและคติธรรมทางพระพุทธศาสนา การใช้วัสดุอย่างไม้แกะสลัก การลงรักปิดทอง และการประดับกระจก ทำให้ธรรมาสันล้านนามีความงดงามและเป็นที่เคารพนับถือในฐานะที่เป็นศิลปกรรมที่มีความหมายทางศาสนา การออกแบบที่ประณีตและสมดุลยังช่วยสร้างบรรยากาศที่ศักดิ์สิทธิ์และสงบ ซึ่งเหมาะสมสำหรับการปฏิบัติธรรมและการเรียนรู้พระธรรม

จากการสำรวจศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับธรรมาสันในพื้นที่จังหวัดลำพูนและจังหวัดลำปางเบื้องต้นได้พบว่า รูปแบบของธรรมาสัน จะมีส่วนประกอบด้วยโครงสร้าง 3 ส่วน ฐาน เรือนเทศน์ และ ยอดหลังคา (พระมหาจรัญ ยาวินัน, 2549: 43-46) ธรรมาสันวัดพระธาตุทริภุญชัย เป็นธรรมาสันปราสาท ทรงสูง ย่อมุมไม้ 12 ทั้งหลัง ส่วนฐาน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นฐานเขียง และส่วนที่ 2 เป็นฐานปัทม์ มีบัวคว่ำ บัว

วารสารวิชาการแสงอีสานปีที่ 21 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2567

หางาย ท้องไม้ มีรัดเอวอกไก่ 2 เส้น ส่วนเรือนเทศน์ มีเสา 12 ต้น ติดรูปแกะสลักเทพพนมทั้ง 4 ด้าน และส่วนยอด มีลักษณะเป็น หลังคาซ้อนชั้นจำนวน 5 ชั้น ลดหลั่นกันขึ้นไป มีการติดนาคปักและซุ้มบันแถลงทุกชั้น ปลายยอดมีฉัตร 5 ชั้น (พระพิรุณภาพป์ ธารพนาลีและคณะ, 2563: 49-59) ส่วนธรรมาสันวัดพระธาตุลำปางหลวง เป็นธรรมาสันทรงปราสาทหลังคาตัด ทรงสูง ทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ไม่มียอดแหลม คล้ายหลังคาตัด ส่วนฐานนิยมทำด้วยไม้ ทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมแบบฐานเขียงหรือฐานนกกกระเปาะ ตัวเรือนธรรมาสันประกอบด้วยแผงบัง และเสา ทำด้วยไม้ยาวขนานกับตัวธรรมาสัน สำหรับรองรับชั้นเพดาน และชั้นหลังคาที่นิยมทำเป็นแบบหลังคามีการหักขึ้นลงในลัณนาเรียกว่า แบบปากบน ทำเป็นรูปคล้ายกระทงทราบบายศรี ธรรมาสันที่พบทั้ง 2 วัด คงรักษาสภาพเดิมไว้ และ ผ่านการบูรณปฏิสังขรณ์บางส่วน ส่วนใหญ่มีวัสดุที่สร้างด้วยไม้ มีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 23 - 24 เชื่อว่าเป็นผลงานของช่างลัณนาที่สืบเนื่องต่อกันมา นอกจากนั้นแล้ว ธรรมาสันลัณนาแฝงไปด้วยองค์ความรู้ด้านพุทธศิลปกรรม และแนวคิดทางพระพุทธศาสนา โดยช่างลัณนาเป็นผู้สร้างสรรค์ผลงานออกมาอย่างวิจิตรสวยงามที่ถือเป็นภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นควรแก่การอนุรักษ์ และศึกษาเรียนรู้เป็นอย่างมาก (พระมหาจริญ ยาวินัน, 2549:2)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเรื่อง ธรรมาสันลัณนา: อัตลักษณ์ ภูมิปัญญา และสุนทรียศาสตร์มรดกวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยจะศึกษาค้นคว้าข้อมูลประวัติความเป็นมา อัตลักษณ์และภูมิปัญญาการสร้างสรรค์ธรรมาสันลัณนา ว่ามีความเป็นมาอย่างไร วิเคราะห์องค์ความรู้ด้านสุนทรียศาสตร์ในที่ปรากฏในภูมิปัญญาการสร้างสรรค์ธรรมาสันลัณนา โดยผ่าน แนวคิดด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรมและประติมากรรม ว่ามีลักษณะอย่างไร และนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังกล่าว นำไปถ่ายทอดให้แก่สาธารณชนได้ศึกษาและเรียนรู้ เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ธรรมาสันของคนลัณนาให้คงอยู่ในสังคมต่อไป

2.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสำรวจ วิเคราะห์ประวัติความเป็นมาและอัตลักษณ์ของธรรมาสันลัณนา
2. เพื่อวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏในภูมิปัญญาการสร้างสรรค์ธรรมาสันลัณนา
3. เพื่อพัฒนากระบวนการเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาสร้างสรรค์ธรรมาสันลัณนา

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการกำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ครบถ้วนและสามารถวิเคราะห์เชิงลึกในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

วารสารวิชาการแสงอีสานปีที่ 21 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2567

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งเน้นการศึกษาประวัติความเป็นมา อัตลักษณ์ และสุนทรียศาสตร์ของธรรมาสันล้านนา รวมถึงการวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิธีการถ่ายทอดความรู้ในการสร้างธรรมาสัน โดยการใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่มีอยู่เดิม (Documentary Review) การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Expert Interview) และการสังเกตภาคสนาม (Field Observation) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและครบถ้วน

2. ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตเนื้อหา มุ่งเน้นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ลักษณะเชิงสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม อัตลักษณ์ และสุนทรียศาสตร์ของธรรมาสันล้านนา รวมถึงการศึกษากระบวนการเผยแพร่และถ่ายทอดภูมิปัญญาของธรรมาสันล้านนาในปัจจุบัน

ขอบเขตพื้นที่การวิจัย การวิจัยจะเน้นศึกษาธรรมาสันล้านนาที่ปรากฏในวัดสำคัญในจังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ในพื้นที่วัด 2 แห่ง ได้แก่ วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน และวัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง โดยคัดเลือกวัดที่มีธรรมาสันที่มีความโดดเด่นในเชิงสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมล้านนา และวัดที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาวล้านนา

ขอบเขตเวลา การเก็บรวบรวมข้อมูลจะดำเนินการภายในระยะเวลา 12 เดือน โดยเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2566 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2567

3. กลุ่มตัวอย่างและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่

วัดที่มีธรรมาสันล้านนาที่มีความโดดเด่น คัดเลือกวัดที่มีการสร้างธรรมาสันล้านนาในรูปแบบต่าง ๆ และมีความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยเน้นวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้หรือมีการอนุรักษ์ธรรมาสันล้านนาอย่างดี

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการสร้างธรรมาสันล้านนา เช่น พระสงฆ์ ผู้ดูแลวัดที่มีธรรมาสัน ช่างฝีมือด้านศิลปกรรมล้านนา นักวิชาการทางด้านศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรม ล้านนา และผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีจำนวนทั้งหมด 20 คน

วารสารวิชาการแสงอีสานปีที่ 21 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2567

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการในสองขั้นตอนหลัก ดังนี้

1. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร ตำรา หนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับธรรมาสันล้านนา เพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมาและลักษณะของธรรมาสันล้านนา

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้มีความรู้เกี่ยวกับธรรมาสันล้านนา โดยใช้แนวคำถามที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย เช่น ประวัติความเป็นมา อัตลักษณ์ สุนทรียศาสตร์ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการสร้างธรรมาสันล้านนา

3. การสังเกตภาคสนาม (Field Observation) ทำการลงพื้นที่สำรวจและสังเกตธรรมาสันล้านนาที่มีอยู่ในวัดต่าง ๆ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อศึกษาโครงสร้าง การออกแบบ สุนทรียศาสตร์ และกระบวนการบูรณปฏิสังขรณ์ รวมถึงการถ่ายภาพและการบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตภาคสนาม จะถูกนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยเน้นการตีความข้อมูลในเชิงลึก เพื่อหาประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมา อัตลักษณ์ สุนทรียศาสตร์ และการอนุรักษ์ธรรมาสันล้านนา

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเหลี่ยม (Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต และการศึกษาเอกสาร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือและมีความแม่นยำ

6. การนำเสนอผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัยจะเน้นการนำเสนอข้อมูลเชิงลึกและเชิงวิเคราะห์ โดยแบ่งเป็นหัวข้อย่อย ๆ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ ประวัติความเป็นมาและอัตลักษณ์ของธรรมาสันล้านนา สุนทรียศาสตร์และการสร้างสรรค์ธรรมาสันล้านนา และการถ่ายทอดภูมิปัญญาและการอนุรักษ์ธรรมาสันล้านนาในปัจจุบัน

4. ผลการการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ประวัติความเป็นมาและอัตลักษณ์ของธรรมาสันล้านนา พบว่า ธรรมาสันล้านนาเป็นศิลปกรรมที่มีประวัติความเป็นมายาวนานในพื้นที่ล้านนา ซึ่งครอบคลุมจังหวัดทางภาคเหนือของประเทศไทย ธรรมาสันล้านนาเกิดขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 23-25 และมีวิวัฒนาการในด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่สอดคล้องกับปรัชญาทางพระพุทธศาสนา โดยธรรมาสันล้านนาแบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก คือ ฐาน เรือนเทศน์ และหลังคา ฐานธรรมาสันแทน "โลก" ที่เชื่อมโยงกับความมั่นคงและความตั้งมั่นของพระธรรม เรือนเทศน์ที่เป็นพื้นที่สำหรับพระสงฆ์นั่งเทศน์แทนการเผยแผ่ธรรม และหลังคาธรรมาสัน

วารสารวิชาการแสงอีสานปีที่ 21 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2567

แทนสวรรค์และความสูงส่งของพระธรรม ในด้านการตกแต่ง ธรรมาสันล้านนามักประดับด้วยลวดลายที่มีความหมายเชิงศาสนา เช่น การแกะสลักลวดลายดอกบัวซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการพ้นจากกิเลส และลวดลายนาคที่สื่อถึงการปฏิบัติโอบอ้อมอย่างเคร่งครัด ธรรมาสันบางหลังยังมีลวดลายเทวดาที่สื่อถึงการบูชาพระธรรมของเทวดา ซึ่งจัดเป็นอามิสบูชา นอกจากนี้ ธรรมาสันล้านนามีลักษณะโครงสร้างและการตกแต่งที่แตกต่างกันไปตามภูมิภาคและสกุลช่าง เช่น ธรรมาสันทรงปราสาท ธรรมาสันฐานสูงไม่มียอด และธรรมาสันพม่า แต่ทั้งหมดมีความคล้ายคลึงกันในเรื่องการสื่อถึงความงามและความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำคัญที่สะท้อนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชาวล้านนา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์และภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์ธรรมาสันล้านนา พบว่า ลวดลายศิลปกรรมที่ปรากฏในธรรมาสันล้านนา เช่น ลายดอกบัว ลายเถาวัลย์ และลายเมฆ เป็นลวดลายที่สื่อถึงคติธรรมและปรัชญาทางพระพุทธศาสนา ลายดอกบัว ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์และการตรัสรู้ และลายเถาวัลย์ที่สื่อถึงการเจริญเติบโตและความต่อเนื่องของธรรมะ การออกแบบลวดลายเหล่านี้ไม่เพียงแต่เน้นความสวยงาม แต่ยังส่งเสริมบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์ภายในวัด ธรรมาสันยังมีรูปทรงที่สะท้อนถึงปราสาทหรือจตุรมุขที่เป็นสัญลักษณ์ของสวรรค์ ซึ่งแสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างโลกมนุษย์และสวรรค์ โดยมีการตกแต่งอย่างละเอียดอ่อนและประณีตตามลักษณะของศิลปกรรมล้านนา วัสดุที่ใช้ในการสร้างธรรมาสันล้านนามักเป็นไม้เนื้อแข็ง ซึ่งสะท้อนถึงความแข็งแรงและความทนทาน ในขณะเดียวกันยังมีการลงรักปิดทองและการประดับกระจกเพื่อเพิ่มความงามและความศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ การออกแบบธรรมาสันล้านนายังคำนึงถึงการสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมสำหรับการนั่งเทศน์ของพระสงฆ์และการฟังธรรมของชาวพุทธ โดยเน้นความงามและความสงบเงียบ ซึ่งเป็นการสื่อถึงสุนทรียศาสตร์ที่มีความลึกซึ้งและสะท้อนถึงความศรัทธาทางศาสนาที่ฝังแน่นในวัฒนธรรมล้านนา ภูมิปัญญาในการสร้างธรรมาสันล้านนามาจากการสืบทอดความรู้และทักษะจากรุ่นสู่รุ่น โดยช่างฝีมือที่มีความชำนาญในการแกะสลักไม้และการตกแต่งลวดลาย จึงทำให้ธรรมาสันล้านนามีความงามที่เป็นเอกลักษณ์และแฝงไปด้วยความหมายทางศาสนา

วิเคราะห์การเปรียบเทียบธรรมาสัน วัดพระธาตุลำปาง และวัดพระธาตุหริภุญชัย

รายการ	ธรรมาสัน วัดพระธาตุลำปางหลวง	ธรรมาสัน วัดพระธาตุหริภุญชัย
1. งานพุทธศิลปกรรมที่ปรากฏใน ธรรมาสัน	- การแกะสลักไม้ที่ประณีต - ประดับกระจก - ปิดทองและรักสมุก	- การประดับกระจกสี - การใช้ลายดอกไม้ - ผสมผสานกับศิลปะพม่า
2. รูปแบบพุทธศิลป์ที่ปรากฏใน ธรรมาสัน	- หลังคาซ้อนชั้นแบบปราสาท - งานแกะสลักไม้มาก	- หลังคาซ้อนชั้นแบบเรียบง่าย - ใช้รูปแบบผสมผสานพม่าและล้านนา

3. ด้านโครงสร้าง	- เน้นความสูงสง่า - ฐานธรรมาสันแข็งแรงและมีขนาดใหญ่	- เน้นความสมดุล - โครงสร้างเรียบง่ายและสมดุลมากกว่า
4. ลวดลายบนธรรมาสัน	- ลวดลายไม้แกะสลักอย่างละเอียด - การใช้กระจกในการประดับตกแต่ง	- ลวดลายดอกไม้และพรรณพฤกษา - ลายเส้นที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะพม่า

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การพัฒนากระบวนการเผยแพร่และถ่ายทอดภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์ธรรมาสันล้านนา พบว่า การอนุรักษ์และการถ่ายทอดภูมิปัญญาการสร้างธรรมาสันล้านนาในยุคปัจจุบัน มีการดำเนินการผ่านหลายรูปแบบ เช่น การฝึกอบรมช่างฝีมือรุ่นใหม่ให้สามารถสืบทอดภูมิปัญญาในการสร้างธรรมาสันได้ การจัดเวิร์กช็อปเกี่ยวกับศิลปกรรมล้านนา และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับธรรมาสันล้านนาให้แก่คนรุ่นใหม่ การใช้สื่อออนไลน์และสื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางหนึ่งที่สำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับธรรมาสันล้านนาให้กว้างไกลขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการจัดนิทรรศการและการแสดงศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมาสันล้านนา เพื่อสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญและความงดงามของศิลปกรรมล้านนา รวมถึงการสร้างแรงบันดาลใจให้กับคนรุ่นใหม่ในการอนุรักษ์และสืบทอดมรดกวัฒนธรรมนี้ต่อไป การพัฒนากระบวนการเผยแพร่และถ่ายทอดภูมิปัญญาการสร้างธรรมาสันล้านนามีความสำคัญในการรักษาและส่งเสริมมรดกศิลปกรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังเป็นการสร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมล้านนา และเป็นการสร้างความร่วมมือในการอนุรักษ์ศิลปกรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ในสังคมร่วมสมัย การสืบทอดภูมิปัญญานี้ยังเป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับช่างฝีมือรุ่นใหม่ในการสืบสานศิลปกรรมล้านนา และเป็นการส่งเสริมความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมของประเทศไทย

ภาพที่ 1 การฝึกอบรมให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ในการสืบสานศิลปกรรมล้านนา

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "ธรรมาสันล้านนา: อัตลักษณ์ ภูมิปัญญา และสุนทรียศาสตร์มรดกวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา" ได้ศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมา อัตลักษณ์ ภูมิปัญญา และการสืบทอดภูมิปัญญาของธรรมาสันล้านนา ซึ่งผลการวิจัยได้แสดงให้เห็นถึงความงดงามของธรรมาสันล้านนาในเชิงศิลปกรรมและการสื่อถึงความหมายเชิงศาสนาและวัฒนธรรมของชาวล้านนา การอภิปรายผลการวิจัยจะมุ่งเน้นในประเด็นหลัก ๆ ดังนี้

1. ความงดงามและอัตลักษณ์ของธรรมาสันล้านนา

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าธรรมาสันล้านนาเป็นศิลปกรรมที่สะท้อนถึงความงามและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวล้านนา การออกแบบโครงสร้างของธรรมาสันล้านนาที่แบ่งออกเป็นฐาน เรือนเทศน์ และหลังคา มีความสอดคล้องกับปรัชญาทางพระพุทธศาสนาและสะท้อนถึงความเชื่อในศาสนา อาทิ ฐานที่แทนโลก เรือนเทศน์ที่แทนการเผยแผ่ธรรม และหลังคาที่แทนสวรรค์ นอกจากนี้ ลวดลายศิลปกรรมที่ประดับอยู่บนธรรมาสัน เช่น ลายดอกบัว ลายเถาวัลย์ และลายเมฆ เป็นการสื่อถึงคติธรรมและหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ทำให้ธรรมาสันล้านนามีความเป็นเอกลักษณ์และเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงศิลปวัฒนธรรมและความเชื่อของชาวล้านนาอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วิบูลย์ สีสวรรณ (2527: 147) ที่ระบุว่าศิลปกรรมล้านนามีการแฝงความหมายเชิงศาสนาและปรัชญาทางพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง สอดคล้องแนวคิดของ สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ (2531: 11) ที่กล่าวถึง การสร้างงานประติมากรรมในพระพุทธศาสนาว่ามีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้เป็นอุปกรณ์อย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดศรัทธา ความเชื่อ และแนวคิดทางศาสนาให้เป็นรูปธรรม สัมผัสได้ด้วยตา (การเห็น) ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเรื่องราวในศาสนา ตลอดจนความประทับใจอันนำไปสู่ความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา

วารสารวิชาการแสงอีสานปีที่ 21 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2567

2. สุนทรียศาสตร์และภูมิปัญญาในการสร้างธรรมาสน์ล้านนา

การสร้างธรรมาสน์ล้านนามีการใช้สุนทรียศาสตร์ในการออกแบบที่ละเอียดอ่อนและประณีต อาทิ การแกะสลักไม้ การลงรักปิดทอง และการประดับกระจก ซึ่งสะท้อนถึงความสามารถของช่างฝีมือชาวล้านนา และความศรัทธาในศาสนา ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า ลักษณะการออกแบบธรรมาสน์ล้านนาเน้นความสมดุล และความสวยงามเพื่อสร้างบรรยากาศที่ศักดิ์สิทธิ์และเหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระมหาจริญ ยาวินัน (2549: 43-46) ที่ระบุว่าสุนทรียศาสตร์ในธรรมาสน์ล้านนาไม่เพียงแต่สะท้อนถึงความงามเชิงศิลปกรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาในการสร้างธรรมาสน์ล้านนามีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นผ่านกระบวนการฝึกอบรมช่างฝีมือรุ่นใหม่ การออกแบบและการสร้างธรรมาสน์ไม่เพียงแต่คำนึงถึงความงดงาม แต่ยังต้องคำนึงถึงหลักธรรมและคติความเชื่อทางศาสนา ทำให้ธรรมาสน์ล้านนาเป็นศิลปกรรมที่มีความหมายลึกซึ้งทั้งในเชิงศาสนาและศิลปวัฒนธรรม

3. การสืบทอดและการเผยแพร่ภูมิปัญญาธรรมาสน์ล้านนา

จากผลการวิจัยพบว่ากระบวนการเผยแพร่และการสืบทอดภูมิปัญญาการสร้างธรรมาสน์ล้านนามีความสำคัญในการรักษามรดกศิลปกรรมท้องถิ่น การฝึกอบรมช่างฝีมือรุ่นใหม่ การจัดเวิร์กช็อป การจัดนิทรรศการ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับธรรมาสน์ล้านนา เป็นวิธีการที่ช่วยให้ความรู้และภูมิปัญญาการสร้างธรรมาสน์ล้านนาสามารถสืบทอดไปยังคนรุ่นใหม่ได้ การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลยังเป็นการสร้างความตระหนักรู้และความสนใจในการอนุรักษ์ศิลปกรรมล้านนาในสังคมร่วมสมัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระพิริยญาณพงศ์ ธารพนาลี และคณะ (2563: 49-59) ที่ระบุว่าการใช้เทคโนโลยีและการจัดกิจกรรมเป็นวิธีการสำคัญในการสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของศิลปกรรมล้านนาและการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม

4. ความสำคัญของธรรมาสน์ล้านนาในบริบทของสังคมปัจจุบัน

ธรรมาสน์ล้านนามีบทบาทสำคัญในสังคมล้านนาในปัจจุบัน ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่เป็นสถานที่สำหรับพระสงฆ์ในการเทศน์และเผยแผ่ธรรมะเท่านั้น แต่ยังเป็นศิลปกรรมที่สะท้อนถึงความภาคภูมิใจของชาวล้านนา และเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงวัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนาที่ฝังลึกในวัฒนธรรมท้องถิ่น การอนุรักษ์ธรรมาสน์ล้านนาจึงถือเป็นการอนุรักษ์ศิลปกรรมที่มีคุณค่าในด้านศิลปะและศาสนา อีกทั้งยังมีบทบาทในการสร้างแรงบันดาลใจให้คนรุ่นใหม่ในการสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่านี้ต่อไป ทั้งนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของนพดล ปัญญาวรทัต และคณะ (2563: 35) ที่พบว่าการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปกรรมในกลุ่มจังหวัดล้านนา ได้รับการส่งเสริมแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละพื้นที่ ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนในแต่ละจังหวัด

วารสารวิชาการแสงอีสานปีที่ 21 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2567

ผลการวิจัยทำให้เห็นว่า การสร้างและการตกแต่งธรรมาสน์ล้านนาเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการผสมผสานศิลปกรรมและปรัชญาทางพระพุทธศาสนา การสืบทอดภูมิปัญญาการสร้างธรรมาสน์ล้านนาไม่เพียงแต่เป็นการรักษามรดกศิลปกรรมที่สวยงามเท่านั้น แต่ยังเป็นการสืบทอดปรัชญาและคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญในวัฒนธรรมล้านนา นอกจากนี้ การอนุรักษ์และการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับธรรมาสน์ล้านนายังเป็นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างศิลปกรรมและสังคม ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้ การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเผยแพร่และการจัดกิจกรรมทางศิลปกรรมยังเป็นวิธีที่สามารถสร้างความสนใจและกระตุ้นการอนุรักษ์มรดกศิลปกรรมล้านนาให้คงอยู่ต่อไปในยุคสมัยปัจจุบัน

6. ข้อเสนอแนะ

6.1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

6.1.1 การอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปกรรมล้านนา ผลการวิจัยเรื่องธรรมาสน์ล้านนาสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะช่างฝีมือรุ่นใหม่ เพื่อให้มีความรู้และทักษะในการสร้างสรรค์ธรรมาสน์ตามรูปแบบดั้งเดิม รวมถึงการจัดกิจกรรมการเผยแพร่ความรู้ให้กับชุมชนและนักเรียน เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของธรรมาสน์ล้านนาและมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญนี้

6.1.2 การประยุกต์ใช้ในการออกแบบศิลปกรรมสมัยใหม่ การประยุกต์ลวดลายและเทคนิคการสร้างธรรมาสน์ล้านนาในงานศิลปกรรมสมัยใหม่สามารถช่วยสร้างความงดงามที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและความเชื่อท้องถิ่น รวมถึงการสร้างผลิตภัณฑ์ทางศิลปกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งสามารถเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนได้

6.1.3 การใช้เทคโนโลยีในการเผยแพร่ความรู้ ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสื่อดิจิทัลและการใช้เทคโนโลยีในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับธรรมาสน์ล้านนาในวงกว้าง เช่น การจัดทำเว็บไซต์ หรือการสร้างสื่อออนไลน์ที่นำเสนอข้อมูลและภาพลักษณ์ของธรรมาสน์ล้านนา เพื่อสร้างความสนใจและกระตุ้นการอนุรักษ์ศิลปกรรมในสังคมปัจจุบัน

วารสารวิชาการแสงอีสานปีที่ 21 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2567

6.2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

6.2.1 การศึกษาเปรียบเทียบธรรมาสันล้านนากับธรรมาสันในภูมิภาคอื่น การศึกษาธรรมาสันในภูมิภาคอื่นของประเทศไทย เช่น ธรรมาสันภาคกลางหรือภาคใต้ เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างทางด้านสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และความเชื่อ จะช่วยให้เข้าใจถึงความหลากหลายของศิลปกรรมไทยในบริบทที่แตกต่างกัน

6.2.2 การศึกษาบทบาทของธรรมาสันล้านนาในพิธีกรรมและวิถีชีวิตของชาวล้านนาในปัจจุบัน การศึกษาบทบาทของธรรมาสันล้านนาในการประกอบพิธีกรรมและวิถีชีวิตของชาวล้านนาในยุคปัจจุบัน เพื่อให้เห็นถึงการปรับตัวและความเปลี่ยนแปลงของการใช้งานธรรมาสันในบริบทสังคมสมัยใหม่ รวมถึงการสำรวจความคิดเห็นและทัศนคติของชาวล้านนาต่อธรรมาสันในยุคปัจจุบัน

6.2.3 การพัฒนากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างยั่งยืน ศึกษารูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการสร้างธรรมาสันล้านนาอย่างยั่งยืน โดยเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นระบบและการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการที่สามารถสร้างช่างฝีมือรุ่นใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การวิจัยเรื่อง “ธรรมาสันล้านนา: อัตลักษณ์ ภูมิปัญญา และสุนทรียศาสตร์มรดกวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา” ได้เผยให้เห็นองค์ความรู้ใหม่หลายประการที่สามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านศิลปกรรม วัฒนธรรม ศาสนา และการอนุรักษ์มรดกทางภูมิปัญญา โดยองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยมีสรุปได้ดังภาพที่ 2 ดังนี้

ภาพที่ 2 องค์ความรู้จากการวิจัย

1. ความเข้าใจที่ลึกซึ้งซึ่งเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของธรรมาสันล้านนา การวิจัยนี้ได้นำเสนอองค์ความรู้ที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของธรรมาสันล้านนาในเชิงสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม โดยการออกแบบธรรมาสันล้านนาแบ่งเป็นโครงสร้าง 3 ส่วน ได้แก่ ฐาน เรือนเทศน์ และหลังคา ซึ่งแต่ละส่วนมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับปรัชญาและคติธรรมทางพระพุทธศาสนา ความเข้าใจในองค์ประกอบและโครงสร้างของธรรมาสันล้านนาช่วยให้มีการอนุรักษ์และสืบทอดการสร้างสรรค์ธรรมาสันล้านนาได้อย่างถูกต้องและเป็นไปตามแบบดั้งเดิม

2. การอนุรักษ์และการถ่ายทอดภูมิปัญญาการสร้างธรรมาสันล้านนาในบริบทสังคมร่วมสมัย การวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาการสร้างธรรมาสันล้านนาในยุคปัจจุบัน โดยเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการเผยแพร่และการสืบทอดภูมิปัญญาให้แก่คนรุ่นใหม่ผ่านการฝึกอบรมช่างฝีมือ การจัดกิจกรรมเวิร์กช็อป และการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นช่องทางในการเผยแพร่ความรู้และสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของธรรมาสันล้านนา การสร้างความเข้าใจและการตระหนักถึงคุณค่าของธรรมาสันล้านนาในสังคมร่วมสมัยนี้ เป็นการสร้างแรงบันดาลใจให้กับช่างฝีมือรุ่นใหม่ในการสืบสานศิลปกรรมล้านนาอย่างยั่งยืน

3. การผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปกรรมสู่การสร้างสุนทรียศาสตร์ที่มีเอกลักษณ์ การวิจัยนี้ได้เสนอองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวล้านนากับศิลปกรรมในการสร้างสุนทรียศาสตร์ที่โดดเด่นและมีเอกลักษณ์ ความงามของธรรมาสันล้านนามาจากการแกะสลักลวดลายที่ละเอียดอ่อน การใช้วัสดุที่เหมาะสม เช่น ไม้เนื้อแข็ง การลงรักปิดทอง และการประดับกระจก ทั้งนี้ยังเน้นการ

วารสารวิชาการแสงอีสานปีที่ 21 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2567

เชื่อมโยงลวดลายต่าง ๆ กับคติธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น ลายดอกบัวที่สื่อถึงความบริสุทธิ์ และลายเถาวัลย์ที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม การออกแบบธรรมาสันล้านนาจึงเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและความชื่นชมในความงดงามทางธรรมชาติ องค์ความรู้ี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบและพัฒนาศิลปกรรมล้านนาให้เข้ากับยุคสมัย

4. การเผยแพร่ภูมิปัญญาเรื่องธรรมาสันล้านนากับวิถีชีวิตและความเชื่อทางศาสนาของชาวล้านนา องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงระหว่างธรรมาสันล้านนา วิถีชีวิต และความเชื่อทางศาสนาของชาวล้านนา การสร้างธรรมาสันเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างบุญกุศลตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ การสร้างและการประดับธรรมาสันยังเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและการถวายเป็นพุทธบูชา การเข้าใจถึงความเชื่อมโยงนี้ช่วยให้มีการอนุรักษ์และสืบทอดธรรมาสันล้านนาอย่างถูกต้องตามความหมายดั้งเดิมของวัฒนธรรมล้านนา

แนวทางการนำภูมิปัญญาการสร้างธรรมาสันล้านนามาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ศิลปกรรมสมัยใหม่ ผลการวิจัยนี้ได้นำเสนอแนวทางในการนำภูมิปัญญาและสุนทรียศาสตร์ของธรรมาสันล้านนามาประยุกต์ใช้ในการออกแบบศิลปกรรมร่วมสมัย การใช้ลวดลายศิลปกรรมล้านนาหรือการผสมผสานวัสดุและเทคนิคแบบดั้งเดิมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่สามารถสร้างสรรค์ศิลปกรรมที่มีความงดงามและคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของล้านนาได้ แนวทางนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมการอนุรักษ์และการพัฒนาเครือข่ายศิลปกรรมล้านนาให้คงอยู่ในสังคมร่วมสมัย

8.บรรณานุกรม

- กาญจนา ชลศิริ และวัชร กว้างไชย. (2561). การอนุรักษ์นาคทนต์และธรรมาสันบุษบกล้านนา. รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หน้า140.
- ทรงพันธ์ วรรณมาศ. (2546). ปราสาท-ธรรมาสันในเขตจังหวัดเชียงรายและพะเยา. รายงานวิจัย. ภาควิชาภาษาไทย, คณะวิจิตรศิลป์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, หน้า 84-91
- นพดณ ปัญญาารทต และคณะ. (2563). การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา. รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หน้า 35
- พระพิรุณภาพพ์ ธารพนาลี และคณะ. (2563). จากปราสาทศพสู่ธรรมาสันล้านนา.วารสารมนุษยศาสตร์, ปีที่ 17 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนกันยายน – ธันวาคม, 49-59

- วารสารวิชาการแสงอีสานปีที่ 21 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2567
 พระมหาจรัญ ยาวินัน. (2549) .ศึกษาเรื่องธรรมาสน์พื้นเมืองจังหวัดลำปาง. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหา
 บัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ, ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ, คณะมนุษยศาสตร์, มหา
 วิทยาลัยศิลปากร, หน้า 43-46
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (2527) . ศิลปหัตถกรรมภาคต้น. กรุงเทพมหานคร: ปาณยา, หน้า147.
- สุรศักดิ์ เจริญวงศ์. (2535). 81 ปีแห่งการสถาปนากรมศิลปากร. กรุงเทพมหานคร : ฉลองรัตนโกสินทร์
 กองโบราณคดี, หน้า 11
- สุรัสวดี อ๋องสกุลและรัสวดี อ๋องสกุล. (2549). ประวัติศาสตร์ล้านนา. พิมพ์ครั้งที่ 3 . กรุงเทพมหานคร:
 อมรินทร์,หน้า 259.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. (2547). โบราณสถาน-โบราณวัตถุวัดในล้านนา. สถาบันภาษาศิลปะและวัฒนธรรม
 มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่,หน้า 109.